

Michiel Bakker

'Om de ongelukkigen uit de kaken des doods te redden'

Enkele vuurtorens op de Benedenwinden

Het stranden, jaren geleden van een tamelijk groot koopvaardijschip, het s.s. California aan de westkust van Aruba, getuigt van het feit dat het eiland werkelijk onzichtbaar moest zijn geweest voor dat schip. In die dagen had men op de zeer gevaarlijke en nogal woeste noordwestkust zelfs geen slechte petroleumlamp.¹

De lading van het gestrande schip bestond voornamelijk uit manufacturen en nog jaren later liepen schoolkinderen, gestoken in een pak van de verdronken bemanning door Oranjestad. Een zegen voor het toen noodlijdende Aruba; een drama voor bemanning en reder. De maritieme omstandigheden rond de Benedenwindse eilanden waren hachelijk. Wilde men vanuit Nederland Curaçao bereiken, dan had men de keus uit een route langs de Azoren, de Bovenwinden en een oversteek van de Caribische Zee, en een route via Madeira, het vasteland van Zuid-Amerika, langs Suriname en Tobago naar Curaçao. Deze laatste Venezuela-route voert langs de onbewoonde Testigos-, Roques- en Aveseilanden. Overleefde men dit, dan wachtten het verraderlijke Bonaire en het slechts 2,5 km lange en nauwelijks boven de zeespiegel uitstekende eilandje Klein Curaçao.

Bonaire

Met het oog op een veiliger scheepvaartverkeer en ter vermeerdering van de 'securiteit' zou eerst het zuidoosten van Bonaire gemarkeerd moeten worden. In 1837-1838 werd hier dan ook een vuurtoren gebouwd. Het plan tot de bouw is van *Reinier Frederik baron van Raden* (1794-1868). Van Raders werd op 10 december 1836 tot gezaghebber van Curaçao en onderhoorige eilanden - Bonaire en Aruba - benoemd, voor welke laatste gebieden hij een

bijzondere belangstelling toonde. Het plan Van Raders voorzag in de bouw van vuurtorens op Bonaire en Klein Curaçao, alsmede de aanleg van twee bakens bij de ankerplaats van de

De mooiste vuurtoren van het Koninkrijk staat op Klein Curaçao. (Collectie Han Menting)

zoutpan van Pedro Kali (huidige Oranjestad te Bonaire). Deze zes a zeven meter hoge stenen piramidale obeliskken bestaan nog steeds. De financiering van het project zou in handen moeten komen van een particulier bouwfonds. De Bonairiaanse vuurtoren werd geheel gebouwd volgens een door *H. W. Graham* getekende ontwerptekening. Volgens *Michael Newton*² is dit dan ook de oudst bewaard gebleven ontwerptekening van een Bonairiaans gebouw. De tekening toont een vuurtoren van het zuilvormige type. Het basement heeft een doorsnede van vijf meter; van het maaiveld tot de bovenzijde van het kapiteel is de toren circa 16,5 meter hoog. De zes verdiepingen zijn met rechte steektrappen verbonden. Hendrik Willem Graham, geboren in Sluis, diende bij het corps mineurs en sappeurs van de Genie. Zijn desertie in 1815 kwam hem op verbanning naar Curaçao te staan. Hij bekwaamde zich daar in het gebruik van de plaatselijke bouwmaterialen en -wijzen. Graham werd door Van Raders aangesteld als bouwmeester van de Bonairiaanse vuurtoren. Op 22 maart 1837 werd de eerste steen gelegd. Twee maanden later was reeds het bovengewelf van de toren te betreden. Het geheel was van klipsteen opgebouwd.

De Willemstoren op Bonaire, waarvoor op 22 maart 1837 de eerste steen werd gelegd. Foto auteur.

De toren werd gepleisterd met kalkspecie. Vier rode verticale strepen op de witte toren maakten het ook overdag tot een waardevol oriëntatiepunt. *Gabriël Muskus* werd de eerste vuurtorenwachter. Op 24 augustus 1838, de verjaardag van *Koning Willem I*, werden de lichten ontstoken. De Benedenwinden hadden hun eerste vuurtoren. De *Willemstoren* is nog steeds als vuurtoren in gebruik, thans geheel geautomatiseerd. De wachter heeft wel zijn woning onbeheerd achtergelaten. Bonaire heeft op de noordwestpunt in het park Washington nog een vuurtoren, Malmok of Noordpunt of Seroe Bentana, uit 1927. Tijdens een felle onweersbui in 1954 werd een onfortuinlijke wachter dodelijk getroffen. Eerst toen werd een bliksemafleider geplaatst. Ook het Fort Oranje in Kralendijk heeft een licht (1932) en ten zuiden van de hoofdstad bevindt zich de vuurtoren Punt Vierkant (1941). Op de noordoostpunt, bij Boca Spelonk, staat tenslotte een toren naar model van de Willemstoren. Deze werd in 1908 gebouwd en in 1910 in gebruik gesteld.

Curaçao

Weer op zee varen wij verder naar het westen. Hier waarschuwden eens alleen meeuwen de schippers op de aanwezigheid van Klein Curaçao. Weliswaar was het eilandje iets hoger dan thans, de guano was nog niet geheel afgegraven, maar een licht was dringend nodig: *klyn Curaçao legt pas 3 voet boven water is heel laag Land vol gevogelte en wit van Vogelmeest, by nagt*

De Toren Willem III bij Fort Zoutman, Oranjestad, Aruba. Deze toren en vuurtoren California worden in het project Waardestellingen voorgedragen als Arubaans monument. Foto auteur.

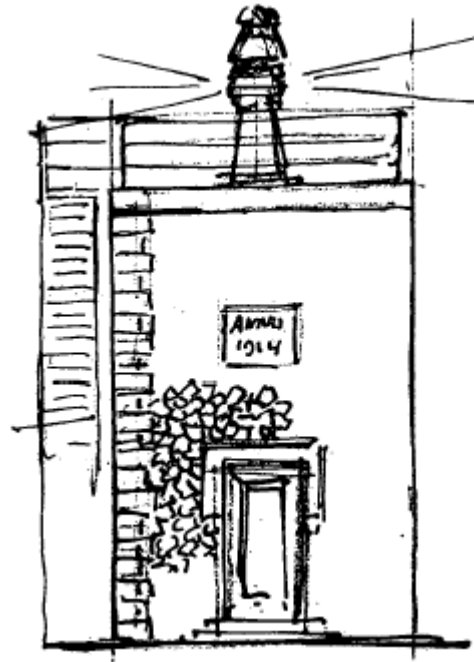
moet men sig bier voor wagten (bijschrift landkaart, 1730). De noodoplossing, het piramidale baken van de commandant van het stationsschip Kemphaan, overste *L.J. Dingemans*, was nog maar half afgebouwd toen deze stierf. Overdag was het baken op 1,5 a 2 mijl te zien. Een lichtbaak werd al in 1838 geplaatst, tegelijkertijd met het waarschuwingslicht op het Riffort (Willemstad, Curaçao). Strandingen bleven echter plaatsvinden en tenslotte bezocht in 1849 de gouverneur *Rammelman Elsevier jr.* het eiland Klein Curaçao om de plaats voor een te bouwen vuurtoren te bepalen. De toren zou worden vernoemd naar *Prins Hendrik*, die in 1835 Curaçao had bezocht. De adjudant *E.J. Slengarde* had het toezicht op de bouw gekregen en ging zelfs op het eilandje wonen. Om een idee van zijn eenzaamheid te geven: een zware storm sloeg in 1859 vijf van de zes cocospalmen van het eiland. In 1877 vernielde een orkaan de toren dan toch grotendeels. Met welk een titanenkracht de veroorzaakte vloedgolf het eiland teisterde mag hieruit blijken, dat een rotsblok van de bodem van de zee opgelicht door de golven tegen de lantaarn van de vuurtoren werd geslingerd en door alle verdiepingen van de toren stortte. Eerst tussen 1884 en 1885 werd de huidige vuurtoren gebouwd. In 1914 werd de toren nog tot twintig meter verhoogd. Aan weerszijden bevindt zich een aangebouwde vuurtorenwachterswoning van twee bouwlagen onder zadeldak. Een cirkelvormige rondgang verbindt de beide vleugels. Eertijds bedienden drie wachters

de vuurtoren die met een petroleumgaslamp een actieradius van 20 mijl had. Tegenwoordig bewonen geiten deze unieke vuurtoren, men mag zeggen de mooiste van het koninkrijk. De vuurtoren staat op de nominatie om als beschermd monument geplaatst te worden. Het grote Curaçao heeft benevens havenlichten nog vuurtorens op Oostpunt en Westpunt.

Vaart men Curaçao voorbij of benadert men de Benedenwinden vanuit het westen, hetgeen vanaf de tijd van de bloei van het olietijdperk eveneens gebeurt, dan bereikt men eerst Aruba. De Arubaanse kustverlichting ten behoeve van de scheepvaart kende behoudens enige kleinere havenlichten drie werkelijke vuurtorens. Eén is gesloopt, één heeft zijn functie verloren, maar de derde waarschuwt nog immer kapiteins op de onverzettelijkheid van de vaste klip. In 1866 verzocht de toenmalige gezaghebber *Jan Helenus Ferguson* de gouverneur van Curaçao om een stadsklok te mogen plaatsen. Men besloot echter een vuurtoren te bouwen, waar dan tegelijkertijd de luiklok in kon worden opgehangen, waarmee men op de hele uren de tijd kon aangeven. Dit geschiedde zelfs tot 1933. Deze vuurtoren met stedelijke functies werd genoemd naar de toen regerende Koning der Nederlanden, *Willem-III*. Op zijn verjaardag, 19 februari 1868, brandde het vuurtorenlicht voor het eerst. Men plaatste de toren vóór de hoofdpoot aan de westzijde van het fort Zoutman. De eerste bouwlaag van de toren fungeerde derhalve als monumentale toegang tot dat fort. In de toren vestigde zich de politie met een politiewacht. Destijds bevond zich op de bovenste verdieping een achzijdige lantaarn voor de kerosinelamp. De kerosinelamp werd vervangen door een tweepits petroleumlamp (een oud exemplaar van de California-vuurtoren) en in 1930 door een acethyleenlamp. In 1935 is er elektrisch licht op de toren gekomen. In 1937 kreeg de toren zijn huidige vorm door toedoen van gezaghebber *I. Wagemaker*. Aan de bovenzijde werd een betonnen bouwlaag toegevoegd, met aan elke zijde een stadsklok. De nieuwe klok werd besteld bij *Petit et Fritsen* (Aarle-Rixtel). De lamp stond toen nog op een van de hoeken. In 1963 werd deze weggenomen en verloor de Willem-III zijn functie als vuurtoren. Tijdens de restauratie werd op Palmzondag 1980 de betonnen bak van Wagemaker verwijderd en vervangen door een in vorm overeenkomstige maar lichtere bouwlaag. De Toren Willem-III is een van de sterkste beeldmerken van Aruba.

Als monument voorgedragen

De noordwestpunt van Aruba is in nachtelijke uren zichtbaar door de stralen van de California

Schets van een vuurtoren nabij Seroe Colorado op de oostpunt van Aruba. Het was de bedoeling de toren te bouwen in de vorm van een vierkant huisje. Deze inmiddels gesloopte toren uit 1924 verving een oude houten toren uit 1881. Tekening in de marge van een brief van Openbare Werken Curaçao aan de gezagvoerder van Aruba Jan Frits Quast, 15-8-1924.

vuurtoren op het kalkplateau Hudischibana. Het geheel dankt zijn naam aan een in 1891 op de klippen gelopen stoomschip van de West India and Pacific Steamship Co., de California, op haar tocht naar Colombia. In 1912 werd besloten op Westpunt een vuurtoren te bouwen; in 1915/1916 was de constructie van de toren beëindigd. De bouw stond onder leiding van deskundige vaklieden uit Nederland en Curaçao. Ter verlichting was een gaslamp besteld in Frankrijk bij Barbier, Benard & Turenne (Parijs; Dessin No. 151032, Phare d'Aruba). Bij de levering was tevens het systeem inbegrepen, waarmee het licht kon worden gedraaid, alsmede een handbediende brandstofpomp. Dat draaien van de lichtbundel werd mogelijk gemaakt doordat een gewicht in één nacht van boven in het lichthuis tot het maaiveld daalde. Als het gewicht van een klok gleed het door de holle grenen trappaal van de wenteltrap. 's-Morgens werd het dan weer omhoog getakeld. In 1918 was het licht van de circa 30 meter hoge vuurtoren voor het eerst operationeel. De eerste vuurtorenwachter was *Jacob Jacobs*, die het vak had geleerd op de toren van Klein Curaçao. Op 3 januari 1921 schrijft de waarnemend directeur van Openbare

Werken aan de gezaghebber: 'Ik maak van de gelegenheid gebruik U er van in kennis te stellen, dat de opzichter by den nieuwen vuurtoren op de N.W. punt van Aruba, J.L. Jacobs, met deze reis van de Frieda derwaarts vertrekt. Eenige benodigdheden als petroleum, lucifers, alcohol, paraffine, glycerine, 2 verdampers, 1 bezem, 1 stoffer, 1 vuilnisblik, 2 droge batteryen, 1 zakmesje, 5 meter wit katoengod, 1 stang zeep, zoutzuur en eenig soldeersel, welke ik voor de uitoefening van zyn dienst noodig achtte, heb ik hem medegegeven.' Het Nationaal Archief bewaart een handgeschreven rapport van Jacobs over de maand april van dat jaar: 'Het gloeilicht heeft goed bijgedraaid en helder gebrand. Er is dringend gebrek aan drinkwater, want in de regenbak zijn (sic) geen water, Aruba den 1ste Mei 1921.'

Het bijhorende vuurtorenwachtershuis was geschikt voor dubbele bewoning. Vanuit het zuiden leidde een lange trap vanaf het platteland van Aruba naar de dienstwoning op het plateau. De lamp brandde aanvankelijk op farolin, later op asyhtyleen-gas, waarna omstreeks 1969-1970 werd overgeschakeld op elektriciteit (vriendelijke mededeling van *R.I. Winklaar* en *Candido Carrasquero*). De vuurtoren is grotendeels opgebouwd uit breuksteen, kalk en cement; de afwerkingslaag van de conische schacht bestaat uit witgeschilderd pleisterwerk. De grondplaat van de bovenbouw is vanaf de wenteltrap via een nauw luik te betreden. Een kleine steektrap verleent toegang tot de bovenste trans (totale diameter 1,9 meter). Hier bevindt zich ook het feitelijke licht van de toren in een rond lichthuis met acht gebogen vensterruiten. Het geheel wordt afgesloten door een klein koperen koepeldak met windwijzer en bliksemafleider. Deze vuurtoren van Westpunt op Aruba markeert het meest westelijke punt van het Koninkrijk der Nederlanden.

De vuurtoren California op de westpunt van Aruba gaf in 1918 voor het eerst zijn lichtsignaal, zes keer per minuut, met intervallen van tien seconden. Foto auteur.

Drs. M. Bakker is archeoloog/architectuurhistoricus te Heemstede.

Noten

- 1 Aruba, voorheen en thans, H.E. Lampe, Aruba 1932.
- 2 Michael A. Newton, 'De Willemstoren op Bonaire', in: *De Stenen Droom*, opstellen over bouwkunst en monumentenzorg, opgedragen aan prof. dr. ir. C.L. Temminck Groll, pag. 158-166. Met dank aan Michael Newton, Curaçao, dr. Henny E. Coomans en de Nederlandse Vuurtorenvereniging.